

8. Модельна навчальна програма «Інтегрований мовно-літературний курс (українська мова, українська та зарубіжні літератури). 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Старагіна І.П. та ін.). 2023. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2023/Model.navch.prohr.5-9.klas/Movno-literat.osv.hal/16.08.2023/Intehrovanyy.movno-literaturnyy.kurs-ukrmova.ukr.ta.zarub.literatury.7-9.kl.Starahina.ta.in.16.08.2023.pdf>
9. Державний стандарт початкової освіти. Постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti>
10. Пошетун О., Гупан Н. Методологія створення інтегрованого курсу з історії та громадянської освіти для 5-го класу (на прикладі модельної програми й підручника «Досліджуємо історію і суспільство»). *Проблеми сучасного підручника*. 2022. № 28. С.115–132. DOI: <https://doi.org/10.32405/2411-1309-2022-28-115-132>
11. Модельна навчальна програма «Інтегрований мовно-літературний курс (українська мова, українська та зарубіжні літератури). 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт.: Старагіна І.П. та ін.). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Intehr.movn-lit.kurs-ukr.mova.ukr.ta.zar.lit.5-6.kl.Starahina.ta.in.04.10.pdf>
12. Старагіна І. П., Новосьолова В. І., Терещенко В. М., Романенко Ю. О., Блажко М. Б., Ткач П. Б., Панченков А. О., Волошенюк О. В. Українська мова, українська та зарубіжна літератури: інтегрований курс НУШ 5 клас. У 2-х частинах. Київ: Генеза, 2022. URL: <https://www.geneza.ua/product/1096>.

Формування нового освітнього середовища шляхом інтеграції: модельні програми, підходи, методи, технології

*Румянцева-Лактіна Оксана, викладач кафедри
методики навчання мов і літератури
Харківської академії неперервної освіти*

У статті актуалізується ідея інтегрованого навчання та умови її успішної методичної реалізації, що сприяє впровадженню якісної освіти. Визначаються різновиди інтеграції в мовно-літературній освітній галузі, описані підходи щодо реалізації інтегративного навчання, які ілюструються різними прикладами.

Ключові слова: формування нового освітнього середовища, індивідуальний творчий потенціал особистості, інтеграційні процеси в освіті, різновиди інтеграції в мовно-літературній освітній галузі, проєктна діяльність на інтегрованих уроках літератури.

Освітнє середовище – це система в галузі освіти, де перетинаються всі учасники освітнього процесу (здобувачі освіти, батьки, педагоги).

У Законі України «Про освіту» зазначено, що «...метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору» [4], тому формування нового освітнього середовища повинно бути спрямоване на використання та активізацію творчого потенціалу учнів.

У контексті гуманістичної парадигми, що спирається на розвивальний підхід, у цілях освіти пріоритетне місце посідає розкриття індивідуального творчого потенціалу особистості.

Метою мовно-літературної освітньої галузі є розвиток компетентних мовців і читачів із гуманістичним світоглядом, які володіють українською мовою, читають інформаційні та художні тексти, зокрема класичної та сучасної художньої літератури (української та зарубіжних), здатні спілкуватися мовами корінних народів і національних меншин, іноземними мовами для духовного, культурного та національного самовираження та міжкультурного діалогу, для збагачення емоційно-чуттєвого досвіду, творчої самореалізації, формування ціннісних орієнтацій і ставлень [3].

Учителі отримують новий виклик – навчитися навчати по-новому, адаптуватися до нової ролі в навчальному середовищі – бути не лише лектором або тьютором, а й повноцінним членом дослідницької команди, науковим керівником, інколи менеджером навчального процесу та фасилітатором. На це справді потрібен час, і досвід успішних країн показує, що все реально за умов тісної співпраці між усіма учасниками освітнього процесу. Надзвичайно важко бути «білими воронами» і бути відкритими до світу, пам'ятаючи, що найближча зона розвитку розташована поза межами звичної зони комфорту.

Зміна парадигми сучасної освіти спрямована на інтеграційні процеси, що в мовно-літературній галузі останнім часом посідають важливе місце, оскільки спрямовані на реалізацію нових освітніх ідеалів – формування цілісної системи знань і вмінь особистості, розвиток її творчих здібностей та потенційних можливостей.

Вивченням проблеми інтеграції займалися такі педагоги, як І. Я. Лернер, В. О. Онищук, В. Ф. Паламарчук, М. М. Скаткін, В. О. Сухомлинський та інші. Ідея інтегрованого навчання актуальна, оскільки з її успішною методичною реалізацією передбачається досягнення мети якісної освіти.

Сучасні педагоги й науковці, проводячи свої дослідження та розроблюючи навчальні програми, указують на те, що використання міждисциплінарних зв'язків у навчанні має вагоме значення. Бенджамін Блум, розвиваючи свою Таксономію навчальних цілей (Taxonomy of Educational Objectives) указував на те, що необхідно вплітати «інтегративні нитки» до навчального плану, щоб сприяти зв'язкам між предметними галузями [2].

Інтеграція мовно-літературної освітньої галузі передбачає такі різновиди:

- тематична інтеграція (зокрема міжпредметні зв'язки) у межах однієї галузі;
- інтегрований курс у межах однієї галузі, який будується на основі тотожності груп загальних результатів (наприклад, інтегрований курс літератур);
- інтегрований курс у межах однієї галузі, який будується на основі всіх груп загальних результатів (наприклад, мовно-літературний курс);
- міжгалузева інтеграція (наприклад, курс «Драматургія і театр»).

Інтеграція в мовно-літературній галузі розвиває спільні для всіх компетентностей вміння: читання з розумінням, уміння висловлювати власну думку усно і письмово, критичне та системне мислення, здатність логічно обґрунтовувати позицію, творчість, ініціативність, уміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми, здатність співпрацювати з іншими людьми. Тому інтегроване навчання передбачає методологічну перебудову навчального процесу на основі особистісно орієнтованого, компетентнісного та діяльнісного підходів.

Сучасний інтегрований урок повинен носити творчий характер. Потрібно шукати більш ефективні підходи пояснення нового й повторення вивченого матеріалу. Засвоєння знань, формування умінь і навичок на уроці – це нелегкий процес. Виникають різні

задачі, шляхи, способи і форми вивчення навчального матеріалу, що вимагає багатогранності видів уроку та різних його варіантів. Під час підготовки до таких уроків треба конкретизувати вимоги до їх планування та організації проведення.

Як приклад інтеграції літератур (української і зарубіжної) може бути урок-дослідження. Пропонуємо спланувати урок на тему «Літературні жанри. Байка», у ході підготовки до якого учням пропонується провести дослідження через проблемне питання. Здобувачам освіти необхідно висвітлити такі питання:

- дослідити зміст байки Л. Глібова «Вовк та Ягня» і твори авторів зарубіжних літератур, виявляючи їхню подібність;
- відповісти на проблемне питання: чому ці твори є подібними?

Під час опрацювання теми «Вивчення міфів і легенд» доцільно порівняти міфи й легенди українців і міфи й легенди інших народів світу. До такого уроку-дослідження, на нашу думку, необхідно долучити й мовний компонент: дослідити, чому в мовленні ми вживаємо слова «міф» і «міт», бо це питання є наразі актуальним і стосується змін чинної редакції українського правопису.

Цікавим підходом щодо реалізації інтегративного навчання є вивчення ситуації з позиції спостерігача. Так, наприклад, можна запропонувати учням послухати вірш Поля Верлена «Осінь пісня» французькою мовою та варіацію цього ж вірша Ліни Костенко «Осінній день», дослідити звуковий ряд (алітерації та асонанси в поезіях), дібрати музику до цих творів.

Інтеграцією через діяльність і реалізацією діяльнісного підходу на уроках мовно-літературної освітньої галузі може бути метод проєктів, який вважається одним із найперспективніших методів навчання, адже створює умови для творчої самореалізації тих, хто здобуває знання самостійно. Цей метод підвищує мотивацію до навчання, сприяє розвитку інтелектуальних здібностей і формує навички пошуково-дослідницької роботи.

Прикладом проєктної діяльності на інтегрованих уроках літератури може бути розробка міні-проєкту: «Казка І. Франка “Фарбований лис” та індійська народна казка “Фарбований шакал”». Орієнтовні питання проєкту можуть бути такими:

1 група. Герої казки. Уявіть, що ви, як і головний герой лис опинилися в подібній ситуації. Що ви будете робити для того, щоб вижити?

2 група. Художники. Вам, як художникам, запропонували виконати малюнок до казки «Фарбований лис». Що б ви зобразили? Опишіть свою ілюстрацію, використовуючи мистецтво слова.

3 група. Письменники. Ви зустріли фарбованого лиса. Опишіть його зовнішній вигляд і ваші почуття від зустрічі.

4 група. Дослідники. Дослідіть, що є спільного й відмінного в індійській народній казці та літературній казці І. Франка. Чому народна казка надихнула письменника на створення подібного сюжету?

5 група. Журналісти. Інтерв'ю з головним героєм.

Таким чином, інтегроване навчання в умовах формування сучасного освітнього середовища поєднує:

- базові знання, загальні уміння та власні інтереси й потреби;
- види мовленнєвої діяльності;
- знання з різних розділів мовознавства;
- мовні та літературні явища в процесі аналізу художнього твору;
- українську та зарубіжні літератури;
- візуальні, звукові / аудіо- та цифрові матеріали.

Тематична інтеграція передбачає опанування нового змісту, тобто процес пов'язування нової інформації з відомою. Завдяки цьому в учнів виникають нові

уявлення на основі вже набутих знань та уявлень. Завдання вчителя – підтримувати учнівську ініціативність і самостійність у пошуковій діяльності, надавати допомогу в розширенні та реструктуризації вже набутих знань під впливом одержаної нової інформації.

У підручнику «Українська мова, українська та зарубіжна літератури» інтегрований курс НУШ 5 клас (авт.: Старагіна І.П., Новосолова В.І., Терещенко В.М., Романенко Ю.О., Блажко М. Б., Ткач П. Б., Панченков А. О., Волошенюк О. В.) запропоновано заповнити кола Вена за текстами казок «Мудра дівчина» та «Розумна донька скотаря». На основі відомої інформації (уже опрацьованого тексту української казки «Мудра дівчина») учні порівнюють два художні образи – Марусі та Фатіми за допомогою прийому критичного мислення «Кола Вена».

Цей прийом використовується для зіставлення, порівняння, знаходження спільних рис, явищ, ознак у поняттях, образах тощо. Діаграма будується у вигляді двох кіл, які частково перетинаються, утворюючи спільний простір. У частині кіл, що не перетнулися, записуємо інформацію, якою досліджуваний матеріал відрізняється, у спільному просторі – ознаки, які для них є спільними або подібними.

Учням варто запропонувати слова чи словосполучення для довідки, які можна вибрати для характеристики героїнь цих казок і відображають риси їхньої вдачі.



Завдання: користуючись словами для довідок, виявити спільні та індивідуальні риси характеру героїв і вписати їх у відповідні сектори діаграми.

Отже, сучасне освітнє середовище покликало залучати учнів до активної, динамічної, спрямованої на певний результат індивідуальної та самостійної інтелектуально-творчої праці шляхом інтеграції предметів мовно-літературної освітньої галузі, орієнтованої на ефективний і повноцінний розвиток особистості, коли в кожного здобувача освіти є можливість «відшукати» й «виявити» себе.

Список використаних джерел

1. Використання модельних навчальних програм в освітньому процесі гімназії: методичні рекомендації. Автори : Голуб Н. Б., Васильєва Д. В., Засєкіна Т. М., Науменко С. О., Туташинський В. І., Яценко Т. О. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2021. 48 с.
2. Гапонова С. В. Взаємопов'язане навчання видів мовленнєвої діяльності у процесі навчання іноземної мови. *Іноземні мови*. 2009. № 2. С. 13 – 16.
3. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. URL: <https://cutt.ly/MJohEVv>.
4. Концепція «Нова школа. Простір освітніх можливостей». URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalnaserednya/ua-sch2016/>. 40 с.
5. Українська мова, українська та зарубіжна літератури: інтегрований курс НУШ 5 клас (авт.: Старагіна І. П., Новосолова В. І., Терещенко В. М., Романенко Ю. О., Блажко М. Б., Ткач П.Б., Панченков А. О., Волошенюк О. В.). 1 і 2 частина. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/1651-ukr-ta-zarubizhna-5-klas-staragina.html>